

DERNEKLERİN VERGİLENDİRİLMESİ ve KAMU FİNANSMAN DESTEKLİ PROJE UYGULAMALARINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

TAXATION OF ASSOCIATIONS AND CONSIDERATIONS ON PUBLIC FINANCE ASSISTED PROJECT APPLICATIONS

Ebubekir MUTLU*

ÖZ

TC Anayasasında temel hak ve ödevler sayılmıştır. Bunlar arasında ilk sırada yer alan kişinin hakları ve ödevleri, içerisinde toplantı hak ve hürriyetlerini de kapsamaktadır. Toplantı hak ve hürriyetleri olarak sayılanların ilk sırasında ise dernek kurma hürriyeti yer almaktadır. Bu hürriyete anayasa içerisinde yer verilerek, daha da güçlendirilmiş ve verilen önem en üst düzeyde gösterilerek koruma altına alınmıştır.

Anayasal normlarla destekli olarak kurulan dernekler, sınırlı mali imkânlarla faaliyetlerini yürütmektedirler. Derneklerin kamu finansman destekli projelerde yer almaları durumunda, bu kapsamdaki faaliyetlere ilişkin dikkat edilecek hususlar ve vergisel durumun irdelenmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Derneklerin Vergilendirilmesi, Kamu Finansman Destekli Projeler, Derneklerde Mükellefiyet.

ABSTRACT

Basic rights and duties are stated in the Turkish Constitution. Among these, the rights and duties of persons are in the first place and these include the rights on freedoms of the meeting. Freedom of right to form association comes first in what are considered as the rights and freedoms of the meeting. This liberty was included in the constitution and it was further strengthened and was protected at the most highest level.

Associations founded with the support of constitutional norms carry out their activities with limited financial resources. The considerations needed to be made in the taxation of associations that are involved in projects supported by public finance are very important in this context.

Keywords: Taxation of associations, public finance supported projects, liability in associations

---

* Vergi Müfettişi

1- GİRİŞ

Kişi toplulukları olarak ortaya çıkan dernekler, normal şartlarda kendi imkanları ile yapamayacakları, yürütemeyecekleri projeleri, kamu kurumlarının verdiği destekler ile kolay bir şekilde yerine getirebilmektedirler. Hatta Türkiye’de yer alan derneklerin genel olarak büyüklükleri ve mali imkanları düşünüldüğünde, derneklerin bütçesinin büyük bir kısmı bu kurumlar tarafından verilen desteklerden oluştuğu görülmektedir.

Kar amacı gütmeyen gönüllülük esasına göre kamu yararına çalışan ve sosyal yaşam içinde faal bir aktör olan dernekler, toplumun kendi içerisinde kültürel, sosyal yönlerden birlik olmalarını sağlayan bir unsurdurlar. Derneklerin toplum hayatına daha fazla adapte olduğu günümüzde, dernekler merkezi ve yerel idareler ile vatandaşlar arasında bir köprü görevi üstlenmişlerdir.

Derneklerin, genel çerçevesi proje destekleyicisi kurumlar tarafından belirlenen programları yürütmeleri halinde, bu programların yürütülmesinde ilgili kurumun teşviklerinden yararlanmaktadır. İlgili derneğin bu teşviktan yararlanabilmesi için her ne kadar onaylanan projenin bütün safhalarına uygun yürütülmesi gerekse de, alınan teşviklerin sağlıklı bir şekilde temini, proje uygulamasında vergisel yükümlülüklerin de tam ve eksiksiz olarak yerine getirilmesi önem arz etmektedir. Yerine getirilmeyen yükümlülükler hem vergisel açıdan yaptırımlara tabi olduğu gibi hem de alınması gereken teşvikin de alınmaması veyahut eksik alınması durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmamızda derneklerin kurulması sürecine kısaca değinildikten sonra derneklerin kurumlar vergisi, katma değer vergisi temelinde vergi mükellefiyetlerinin olup olmadığına ilişkin yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

Bu çalışmamızın son bölümünde, derneklerin, kamu finansal desteğinden yararlanmasına imkan veren yasal düzenlemelerden ve bir proje yürütülmesi kapsamında bu finansal destekten yararlanan derneklerin, proje yürütme aşamasına dikkat etmesi gerektiği vergisel yükümlülüklerden kısaca bahsedilecektir. Çalışmamız derneklerin söz konusu çalışmalarını bu kapsamda irdelenmesi amaçlamaktadır.

2- DERNEKLERİN KURULMASI

TC Anayasasının 33’üncü maddesinde, *“Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, 24 saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını 48 saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar. Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir. Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır”* hükmü yer almaktadır. Bu hüküm ile dernek kurma, derneğe üye olma, üyelikten çıkma özgürlükleri, anayasal normlarla koruma altına alınmıştır.

Dernekler, 5253 sayılı Dernekler Kanununa dayalı olarak, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulurlar. Derneklerin kazanç paylaşma amacı bulunmamakla birlikte, derneği meydana getiren gerçek ve tüzel kişilerin, bilgi ve çalışmalarını sürekli şekilde birleştirmek amaçlanmaktadır. Dernekler, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 56'ncı maddesine göre ise *"Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır. Hukuka veya ahlâka aykırı amaçlarla dernek kurulamaz."* hükümleri yer almaktadır.

Derneğin kurulmasına yönelik iki yasal düzenlemedeki derneğin amacı ile ilgili hükümlere bakıldığında; Dernekler Kanununda, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek ve kazanç paylaşma amacı bulunmamak hükümleri yer alırken; Türk Medeni Kanunu'nda ise kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek hükümleri yer almıştır.

Ortak amaç etrafında bir araya gelmiş kişi toplulukları olan dernekler için zorunlu amaçlardan bir tanesi amaçtır. Amaçsız dernek kurulamaz. Bu amaç Medeni Kanun'da ve Dernekler Kanunu'nda "kazanç paylaşma dışında" ifadesi ile ideal amacın doğrudan parasal olmayan amaç olduğu ortaya konulmaktadır.¹

Derneklerin kuruluşuna ilişkin prosedürler, Dernekler Yönetmeliği'nin 5'inci maddesinde belirtilmektedir. Söz konusu maddede, dernek kurmak üzere, dernek kurucuları tarafından imzalanmış kuruluş bildirim ve ekleri, derneğin kurulacağı yerin mülki idare amirliğine dernek kurucusu tarafından verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Kuruluş bildirimine ek olarak, dernek tüzüğü, kurucular arasında eğer yer alıyorsa tüzel kişilere ilişkin bilgiler, kurucular arasında yer alıyorsa eğer yabancı dernek/vakıf/kar amacı gütmeyen kuruluşlara ilişkin içişleri Bakanlığınca izin verildiğine ilişkin beyan, kurucular arasında yabancı uyruklu varsa bunlara ilişkin Türkiye'de yerleşme hakkına sahip olduklarını gösterir belgeler, yazışma ve tebligatı almaya yetkili kişi veya kişilerin adı, soyadı, yerleşim yerlerini ve imzalarını belirten listenin de verilmesi gerekmektedir. Dernekler, kuruluş bildirim ve eklerini mülki idare amirliğine vermek suretiyle tüzel kişilik kazanırlar.

2017 yılı itibarıyla faal dernek sayısı, 110.411 iken; feshedilen dernek sayısı, 170.850 ve toplam dernek sayısı ise 281.261'dir.² Yıllar itibarıyla faal dernek sayılarına baktığımızda ise aşağıda tabloda da yer verdiğimiz üzere 2004 yılındaki düşüşü göz ardı edersek yıllar itibarıyla artış yaşanmıştır.

¹ Mehmet Alabaş, "Türkiye'de Derneklerin Ticari İşletme İşletmesi", Ankara Barosu Dergisi, 1996-3, s. 365.

² TC İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx> Erişim tarihi: 01 Mayıs 2017

Yıllar	Faal Dernek Sayısı
2000	72.436
2001	74.189
2002	76.489
2003	78.835
2004	69.810
2005	70.958
2006	72.738
2007	76.370
2008	78.764
2009	81.971
2010	85.056
2011	88.089
2012	91.973
2013	96.790
2014	102.707
2015	106.529
2016	108.730
2017	110.438

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/yillara-gore-faal-dernek.aspx>

3- DERNEKLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ ve VERGİ MÜKELLEFIYETİ ÜZERİNE

3.1- Derneklerde Belgelendirme

Dernekler, gelirlerini alındı belgesi ve başış makbuzu ile belgelendirmektedirler. Dernek gelirlerinin bankalar aracılığı ile tahsili halinde banka tarafından düzenlenen dekont veya hesap özeti gibi belgeler alındı belgesi yerine geçer.

Dernekler Yönetmeliği'nin 38'inci maddesinde dernek giderlerinin ise;

- Fatura,
- Perakende Satış Fişi,
- Serbest Meslek Makbuzu

gibi harcama belgeleri ile yapılacağı belirtilmektedir. Ancak dernekler, Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesi kapsamında bulunan ödemeleri için 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre gider pusulası, bu kapsamda da bulunmayan ödemeleri için Gider Makbuzu düzenlemektedirler.

Dernekler tarafından kişi, kurum veya kuruluşlara yapılacak bedelsiz mal ve hizmet teslimleri Aynı Yardım Teslim Belgesi ile yapılırken; kişi, kurum veya kuruluşlar tarafından derneklere yapılacak bedelsiz mal ve hizmet teslimleri ise Aynı Başış Alındı Belgesi ile kabul edilmektedir.

3.2- Derneklerin Defter Tutma Esasları

Dernekler Yönetmeliği'nin 31'inci maddesinde belirtildiği üzere dernekler, işletme hesabı esasına göre defter tutarlar, ancak, yıllık brüt gelirleri 500.000,00 TL'yi aşan dernekler takip eden hesap dö-

neminden başlayarak bilanço esasına göre defter tutarlar. İşletme hesabı esasına göre defter tutan dernekler, yukarıda belirtilen hadde bağlı kalmaksızın yönetim kurulu kararı ile bilanço esasına göre defter tutabilirler. Bilanço esasına geçen dernekler, üst üste iki hesap döneminde yukarıda belirtilen haddin altına düşerlerse, takip eden yıldan itibaren işletme hesabı esasına dönebilirler. Ticari işletmesi bulunan dernekler, ticari işletmeleri için, ayrıca Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre defter tutarlar. Dernekler Yönetmeliğinin 32'inci maddesinde ise İşletme hesabı esasında tutulacak defterler şöyle sıralanmıştır:

- İşletme Hesabı Defteri
- Alındı Belgesi Kayıt Defteri
- Karar Defteri,
- Üye Kayıt Defteri
- Evrak Kayıt Defteri,
- Demirbaş Defteri,
- Bilanço esasında ise,
- Yevmiye Defteri,
- Büyük Defter ve
- Envanter Defteri

tutulmakta ve bu defterlere kayıtlar, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile bu Kanun'un Maliye Bakanlığına verdiği yetkiye istinaden yayımlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği esaslarına göre yapılmaktadır. Ayrıca bu defterlerin yanında, Karar Defteri, Üye Kayıt Defteri, Evrak Kayıt Defteri ve Alındı Belgesi Kayıt Defteri de tutulmaktadır. Tutulması zorunlu olan defterlerin dernekler biriminden veya noterden onaylı olması zorunludur.

Defterler Türkçe tutulmalıdır. Kayıtlar, bilgisayar ortamında tutulmalı veya mürekkepli kalem ile yazılmalıdır. Yevmiye defterinde yapılan yanlışlıklar, muhasebe kurallarına göre düzeltilirken, diğer defter ve kayıtlardaki, düzeltmeler ise yanlış rakam ve yazı okunacak şekilde çizilmek, üst veya yan tarafına veya ilgili bulunduğu hesaba doğrusu yazılmak suretiyle yapılabilir. Yanlış rakam ve yazının çizilmesi halinde, bu rakam ve yazıyı çizen tarafından paraflanır. Okunamayacak şekilde silme, çizme ve kazıma yapılmamalıdır.

Kayıtlar on günden fazla geciktirilmemez. Kayıtlarını devamlı olarak muhasebe fişleri ve bordro gibi yetkili amirlerin imza ve parafını taşıyan belgelere dayanarak tutan derneklerde, işlemlerin bunlara kaydedilmesi, deftere işlenmesi hükmündedir. Ancak bu kayıtlar, işlemlerin esas defterlere 45 günden daha geç intikal ettirilmesine imkan vermez. Dernek defterlerinin denetim amacıyla istenmesi halinde, 45 günlük sürenin dolması beklenmeden kayıtların işlenmesi zorunludur.

Projeler ile ilgili yapılan bütün işlemler defterlere usulüne uygun olarak ve zamanında kaydedilmelidir. Kayıt usulüne ters işlem yapılması durumunda, finansman sağlayıcı kurumun denetimi sırasında bu durum tespit edildiğinde, kayıtların düzeltilmesini isteme veyahut desteğin iptali yönüne gitme yönünde karar verilecektir.

3.3- Derneklerde Beyanname Verme

Derneklerin beyanname verme yükümlülüğü ile ilgili Dernekler Yönetmeliği'nin 83'üncü maddesinde;

"Dernek yönetim kurulu başkanları, her takvim yılının ilk dört ayı içinde bir önceki yıla ait Dernek Beyannamelelerini, mülki idare amirliğine vermekle yükümlüdürler. İl merkezlerinde ve büyükşehir

belediyesi sınırları içinde kalan ilçelerde bulunan dernekler beyannamelerini bir adet, diğer ilçe merkezinde bulunanlar ise iki adet olarak verirler.

Şubeler, mülki idare amirliğine verecekleri beyannamelerin birer örneğini bağlı buldukları derneğe de vermekle yükümlüdürler.

İlçelerde verilen bu beyannamelerden bir adedi alıkonularak, diğerleri il dernekler müdürlüklerine gönderilir.

Temsilcilikler için ayrıca beyanname verilmez ancak, temsilciliklere ilişkin her türlü bilgiler dernek beyannamesinde gösterilir.

Birlikler, beyannamelerini bu maddede belirtilen esas ve usullere göre vermekle yükümlüdürler...” hükümleri yer almaktadır.

Beyannameler valiliklerce gerekli görülen hallerde ise Bakanlıkça incelenip, herhangi bir yanlışlık, eksiklik görülmesi halinde, ek bilgi, belge istenip bunlar tamamlatılır. İnceleme sırasında, konusu suç oluşturan hususların tespit edilmesi halinde, ilgili mülki idare amirliğince durum Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. Beyannameler ile ilgili olarak haklarında adli ve idari işlem yapılan dernekler, İçişleri Bakanlığına bildirilir.

3.4- Derneklerin Mükellefiyetinin Olup Olmadığı Hususu

3.4.1- Kurumlar Vergisi Yönünden

Derneklerin vergi mükellefi olup olmadığına ilişkin Kurumlar Vergisi Kanunu'na bakıldığında, Kanun'un 1'inci maddesinin alt bentlerinde, dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmelerin kurumlar vergisine tabi olduğu belirtilmiş, derneklere ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Kanun'un 2'inci maddesinde ise *“Dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler: Dernek veya vakıflara ait veya bağlı olup faaliyetleri devamlı bulunan ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları dışında kalan ticarî, sınai ve zirai işletmeler ile benzer nitelikteki yabancı işletmeler, dernek veya vakıfların iktisadî işletmeleridir. Bu Kanunun uygulanmasında sendikalar dernek; cemaatler ise vakıf sayılır.”* hükümlerine yer verilmiştir. Aynı maddede, *“İktisadî kamu kuruluşları ile dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmelerin kazanç amacı gütmemeleri, faaliyetlerinin kanunla verilmiş görevler arasında bulunması, tüzel kişiliklerinin olmaması, bağımsız muhasebelerinin ve kendilerine ayrılmış sermayelerinin veya iş yerlerinin bulunmaması mükellefiyetlerini etkilemez. Mal veya hizmet bedelinin sadece maliyeti karşılayacak kadar olması, kâr edilmemesi veya kârın kuruluş amaçlarına tahsis edilmesi bunların iktisadî niteliğini değiştirmez.”* hükümleri yer almaktadır.

Yukarıda ayrıntısına yer verildiği üzere, dernekler kurumlar vergisi mükellefi değildir. Ancak, süreklilik içinde bulunan ticari, sınai ve zirai niteliğindeki faaliyetler için dernek tüzel kişiliğine bağlı iktisadi işletmenin Kurumlar Vergisine tabi tutulması gerekmektedir. 1 seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinin “Dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler” başlıklı 2.4. numaralı bölümünde belirtildiği üzere, Dernek veya vakfa ait bir iktisadi işletmenin varlığından söz edilebilmesi için iktisadi işletmenin; dernek veya vakfa ait veya bağlı olması (ait olma, sermaye bakımından; bağlı olma ise idari bakımdan bağlılığı ifade eder), sermaye şirketi veya kooperatif şeklinde kurulmamış olması, ticari, sınai veya zirai alanda devamlı olarak faaliyette bulunması gerekmektedir. Ekonomik faaliyetin ticari organizasyonu gerektirmesi ve yılda birden fazla tekrar ettirilmesi veya her yıl bir defa olmakla beraber müteakip yıllarda ya da birkaç yıl arayla yapılmasına karşılık periyodik olarak tekrar etmesi durumunda da bu faaliyetin devamlı olduğunun kabulü gerekmektedir.

Devamlı olarak yapılan ticari, sınai veya zirai faaliyetten yani iktisadi işletmeden söz edebilmek için, bu işletmenin tedavül ekonomisine katılması, başka bir ifadeyle işletmede üretilen veya alınan malların veya verilen hizmetin bir bedel karşılığı satılmış olması gerektiği, aksi halde diğer unsurlar var olsa dahi bir iktisadi işletmenin varlığından söz edilemeyeceği ifade edilmiştir. Bağlılık, devamlılık ve faaliyetin ticari, sınai veya zirai bir mahiyet arz etmesi iktisadi işletmenin belirgin özellikleridir. Diğer bir anlatımla iktisadi işletmenin unsurları, ticari faaliyetin de temel özelliklerinden olan, bir organizasyona bağlı olarak piyasa ekonomisi içerisinde bedel karşılığı mal alım-satımı, imalatı ya da hizmet ifaları gibi faaliyetlerdir. Kanun, bu gibi halleri tek tek saymak yerine, dernek ya da vakıf tarafından piyasa ekonomisi içerisinde icra edilen tüm iktisadi faaliyetleri kapsama almıştır.

3.4.2- Gelir Vergisi-Stopaj Yönünden

Dernekler, en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulduğu ve ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olduğu için, derneğin vergilendirmesi Gelir Vergisi Kanunu kapsamına girmemekle beraber; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesinde, dernekler nakden veya hesaben ödeme yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecbur tutulanlar arasında sayılmaktadır. Söz konusu hükme istinaden, dernekler tarafından nakden veya hesaben ödemeler üzerinden yapılacak tevkifatların muhtasar beyanname ile ödeme veya tahakkukun yapıldığı yer vergi dairesine beyan edilip ödenmesi gerekmektedir.

Söz konusu maddenin (5-b) bendinde "*Vakıflar (mazbut vakıflar hariç) ve derneklere ait gayrimenkullerin kiralınması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden*" tevkifat yapılacağı belirtilmektedir. Yani burada, 94'üncü maddenin 1'inci fıkrasında sayılan tevkifat yapmakla yükümlü olanlar tarafından derneklere yapılan kira ödemelerinden gelir vergisi kesintisi yapılması gerekmektedir.

Derneklerin sahip olduğu taşınmazların, iktisadi işletme teşkil edecek şekilde kiralınması halinde, oluşan iktisadi işletme kurumlar vergisi mükellefi olacağından kira gelirleri üzerinden vergi kesintisi yapılmayacaktır. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun geçici 2'inci maddesinin 1'inci fıkrasında, 1/1/2008-31/12/2020 tarihleri arasında, dernek veya vakıflarca elde edilen Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinin (5) numaralı bendi ve geçici 67'nci maddesi kapsamında kesinti suretiyle vergilendirilmiş kazanç ve iratlar, dolayısıyla iktisadi işletme oluşmuş sayılmayacağı belirtilmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 67'nci maddesine göre; bankalar arası mevduat ile aracı kurumların borsa para piyasasında değerlendirdikleri kendilerine ait paralarına yürütülen faizler hariç olmak üzere, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (7), (12) ve (14) numaralı bentlerinde yazılı menkul sermaye iratlarından ödemeyi yapanlarca Bakanlar Kurulu Kararı ile belirtilen oranda vergi tevkifatı yapılır.

3.4.3- Katma Değer Vergisi Yönünden

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 1'inci maddesinin 1'inci fıkrasında Türkiye'de yapılan ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetlerin katma değer vergisine tabi olduğu; 3'üncü fıkrasının (g) bendinde ise Türkiye'de yapılan "*Genel ve katma bütçeli idarelere, il özel idarelerine, belediyeler ve köyler ile bunların teşkil ettikleri birliklere, üniversitelere, dernek ve vakıflara, her türlü mesleki kuruluşlara ait veya tabi olan veyahut bunlar tarafından kurulan veya işletilen müesseseler ile döner sermayeli kuruluşların veya bunlara ait veya tabi diğer müesseselerin ticari, sınai, zirai ve mesleki nitelikteki teslim ve hizmetleri*"nin katma değer vergisine tabii olduğu belirtilmektedir.

Kanun'un 17'nci maddesinde "Genel ve katma bütçeli daireler, il özel idareleri, belediyeler, köyler, bunların teşkil ettikleri birlikler, üniversiteler, döner sermayeli kuruluşlar, kanunla kurulan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, siyasi partiler ve sendikalar, kanunla kurulan veya tüzelkişiliği haiz emekli ve yardım sandıkları, kamu menfaatine yararlı dernekler, tarımsal amaçlı kooperatifler ve Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıfların" ilim, fen ve güzel sanatları, tarımı yaymak, ıslah ve teşvik etmek amacıyla yaptıkları teslim ve hizmetleri ile tiyatro, konser salonu, kütüphane, sergi, okuma ve konferans salonları ile spor tesisleri işletmek veya yönetmek suretiyle ifa ettikleri kültür ve eğitim faaliyetlerine ilişkin teslim ve hizmetlerinin katma değer vergisinden istisna olduğu belirtilmiştir. Bu istisna hükmü kanun metninde de açıkça belirtildiği üzere sadece kamu menfaatine yararlı dernekler için geçerlidir; diğer dernekler söz konusu istisna hükmünden faydalanamayacaktır.

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1/3-f maddesinde, "Gelir Vergisi Kanununun 70 inci maddesinde belirtilen mal ve hakların kiralanması işlemleri"nin katma değer vergisine tabi olduğu belirtilmektedir. Ancak derneklerin iktisadi işletmelerine dahil olmamak şartıyla sahip oldukları gayrimenkullerin kiralama işlemleri Kanun'un 17/4-d bendine istinaden KDV'den istisnadır. Kanun'un bu hükmünden de anlaşıldığı üzere, derneğin iktisadi işletmesine ait olan gayrimenkullerin kiralanması işlemleri KDV'ye tabidir.

Aynı şekilde Gelir Vergisi Kanunu'nun 70'inci maddesinde belirtilen gayrimenkul dışındaki mal ve hakların, gerek dernekler gerekse de iktisadi işletme tarafından kiraya verilmesi durumunda KDV'ye tabi bulunmaktadır. Bu kiralama işlemlerinde istisna söz konusu değildir. Bu mal ve hakları kiraya veren derneklerin gerçek usulde katma değer vergisi mükellefiyetlerinin bulunmaması ve kiralayanın gerçek usulde katma değer vergisi mükellefi olması halinde, bu işlem üzerinden hesaplanan katma değer vergisi kiralayan tarafından sorumlu sıfatıyla beyan edilerek ödenecektir. Bu kapsamdaki kiralamalarda kiraya veren ve KDV mükellefiyeti bulunmayan dernek tarafından herhangi bir beyan yapılmayacaktır.

Eğer söz konusu mal ve hakları kiralayanların da gerçek usulde katma değer vergisi mükellefiyeti bulunmuyorsa, dernek adına gerçek usulde katma değer vergisi mükellefiyeti tesis edilerek, bu işlem üzerinden hesaplanan KDV, dernek tarafından mükellef sıfatıyla 1 No.lu KDV Beyannamesi ile beyan edilecektir.

4- DERNEKLERİN KAMU DESTEKLERİNDEN YARARLANMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Mali, fonksiyonel ve yasal olarak kamu kurumlarından bağımsız olan, maddi çıkar gözetmeksizin ve kar amacı gütmeyen gönüllülük çerçevesinde kamu yararını gözeterek dernekler, merkezi ve yerel yönetimlerle vatandaşlar arasında köprü görevi görmektedir, toplumu ilgilendiren konularla ilgili faaliyetlerde bulunmaktadır.³

Derneklerin yaptıkları uygulamaları projelerde kamu desteğini alabilmeleri için hem yasal dayanağa hem de belli şekil şartlarını yerine getirmeleri gerekmektedir.

Son dönemlerde var olan dernek sayısında artış ve var olan pasif derneklerin ise daha aktif hale geldiği, daha fazla toplum hayatına enjekte olduğu görülmektedir. Dernekler gibi Sivil Toplum Ku-

³ Mustafa Altunok, "Kamu Bütçesinde Sivil Toplum Örgütleri", Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi, Mayıs 2014, s.3.

ruluşları (STK), özellikle devletin geri çekildiği kamusal mal ve hizmet üretim alanlarında devleti tamamlayıcı bir rol üstlenmektedirler. Bu rolleri nedeniyle kamu ekonomisinin aktörü de olmaktadır. Bu aynı zamanda, STK'ların devletin alternatifi olduğu anlamına gelmemektedir. Bu durum devletin, özelde dernekleri genelde STK'ları kendine ait politika ve programlarının içine dahil etmesinden kaynaklanmaktadır.⁴

Derneklerin projelerine kamu imkanları kullanılarak destek verilmesinin Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu açısından irdelenmesi gerekmektedir. 5018 sayılı Kanunun birinci maddesinde; *"Bu Kanunun amacı, kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemektir."* ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılması da bu kanun kapsamına girmekte ve derneklerin projelerine yapılacak finansal destekler de kamu imkânlarının bu kapsamda kullanılması anlamına gelmektedir.

5018 sayılı Kanunun "Bütçelerden yardım yapılması" başlıklı 29'uncu maddesinde ise *"Gerçek veya tüzel kişilere kanuni dayanağı olmadan kamu kaynağı kullanılamaz, yardımda bulunulamaz veya menfaat sağlanamaz. Ancak, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerinde öngörül-müş olmak kaydıyla; kamu yararı gözetilerek dernek, vakıf, birlik, kurum, kuruluş, sandık ve benzeri teşekküllere yardım yapılabilir. Bu yardımların yapılması, kullanılması, izlenmesi, denetlenmesi ve kamuoyuna açıklanmasına ilişkin esas ve usuller Maliye Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kuruluca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir."* hükümleri yer almaktadır. Bu Kanun hükümlerinde açıkça yer aldığı üzere;

- Kamu idaresinin bütçesinde öngörülmesi,
- Kamu yararı gözetilmesi,

şartları ile derneklere kamu idareleri tarafından yardım yapılabilecektir. Buna ilişkin alt düzenlemeler ise Bakanlar Kurulunca çıkartılan Yönetmelikte yer almıştır. Söz konusu yönetmelik, "Dernek, Vakıf, Birlik, Kurum, Kuruluş, Sandık ve Benzeri Teşekküllere Genel Yönetim Kapsamındaki Kamu İdarelerinin Bütçelerinden Yardım Yapılması Hakkında Yönetmelik", 2006 yılında yürürlüğe girmiş olup, söz konusu yönetmeliğin, "Yardım yapılabilme şartları" başlıklı 5'inci maddesinde, İdarelerce teşekküllere yardım yapılabilmesi için şu şartların varlığı aranmıştır;

- a) İdare bütçesinde bu amaçla ödenek tefrik edilmiş olması,
- b) Yardımlarda kamu yararı gözetilmesi, yardımların öncelikle toplumun ihtiyaç ve sorunlarına çözüm sağlama ile toplumsal gelişmeye katkıda bulunulmasına yönelik olması,
- c) Teşekkülün, yardımı yapacak idarenin görev alanına giren konularda faaliyet göstermesi,
- ç) Teşekkül ile yardım yapacak idare arasında protokol yapılması,
- d) Teşekkülün, 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun kapsamındaki dernek ve vakıflardan olmaması,
- e) Teşekkülün, Anayasa ve kanunlarla yasaklanmış faaliyetlerde bulunmamış olması,
- f) Teşekkülün, üyelerine veya ortaklarına kazanç paylaşımı veya kâr dağıtımını amacının bulunmaması.

⁴ Mehmet Şahin, Özge Uysal, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Tarafından Finansmanı Üzerine Bir Tartışma", Maliye Dergisi, Sayı: 153, Temmuz-Aralık 2007, s. 2.

Söz konusu yönetmeliğin 7'inci maddesinde ise yardımların kullanılması, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin şu ifadeler yer verilmiştir;

(1) Teşekküller, yardımları kamu yararı gözeterek verilmiş amacına uygun olarak kullanmak zorundadır.

(2) Yardım alan teşekküller, yardımın amacına uygun olarak harcanıp harcanmadığına ilişkin bilgi, belge ve kayıtların birer örneği ile faaliyet raporlarını, faaliyetin bitimini müteakip bir ay içinde veya devam eden faaliyetlerine ilişkin bilgi, belge ve raporlarını takip eden yılın ilk ayı içerisinde yardım yapan idareye göndermek zorundadır.

(3) Yardım yapan idareler, yapılan yardımla sınırlı olmak üzere gerekli gördüğü her türlü inceleme, kontrol ve denetimi yapmaya yetkilidir. Denetim sırasında görevli memur tarafından istenecek bilgi, belge ve kayıtların gösterilmesi, verilmesi, sorulan soruların yazılı ve/veya sözlü olarak cevaplandırılması zorunludur.

Derneklerin yaptıkları projeleri destekleyen kamu kurumlarının bu destekleri, ortak proje yürütme şeklinde olabileceği gibi, derneğin bir projesinin finansmanının sağlanması şeklinde de olabilir.

Dernekler ile kamu kurum ve kuruluşlarının ortak yürüttükleri projeler ile ilgili, Dernekler Yönetmeliğinin 91'inci maddesinde;

"Derneklerin, görev alanlarına ilişkin konularda kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapabilmesi, ortak bir projenin yürütülmesi şeklinde olur... Projelerin, toplumun ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çözümler üretecek ve toplumsal gelişmeye katkı sağlayacak nitelikte olması şarttır. Yapılacak protokol çerçevesinde, projenin yürütülmesinden sorumlu olan, kamu kurum ve kuruluşu ile derneğin eşit sayıda temsilcilerinden oluşan ve tercihen koordinatörlüğünü dernek temsilcilerinden birinin yaptığı bir proje yönetim grubu oluşturulur. Protokolde, proje yönetim grubunda proje saymanı olarak dernek saymanının yer alması zorunludur..."

Kamu kurum ve kuruluşları ile dernekler yürütecekleri ortak projelerde kendi kanunlarında aksine hüküm bulunmadığı hallerde, ortaklık anlaşması çerçevesinde, proje maliyetine sağlayacakları nakdi katkıları ortak bir hesapta bloke ederler. Kamu kurum ve kuruluşları projelere en fazla aynı veya nakdi yüzde elli katkıda bulunabilirler. Kamu kurum ve kuruluşları proje süresini geçmemek şartıyla, ortak projeye arsa tahsisinde bulunabilir. Proje çerçevesinde yapılacak harcamaların bir bankada açılacak ortak bir hesaptan yapılması, harcamaların belgelendirilmesi ve bu belgelerin asıl suretlerinin dernekler ile ilgili kamu kurum ve kuruluşunda saklanması zorunludur. Bu şekilde yürütülen projelerin gerçekleştirme durumu ve bu projeler için yapılan harcamalar ilgili kamu kurum ve kuruluşu tarafından denetlenebileceği gibi, mülki idare amirleri tarafından da denetlenebilir." hükümleri yer almaktadır.

4.1- Dernek Projelerinin Kamu Finansman Destekli Yürütülmesi

Derneklerin amaçlarına hizmet etmek amacıyla, şartlarını taşıdıkları kamu proje desteklemelerine başvurduklarında, proje yapma aşaması, projenin yürütülmesi aşaması ve proje sonrasında nasıl bir yol takip etmeleri, iktisadi işletme tesis ettirmeye gerek olup olmadığı hususlar proje uygulayıcısı dernek ve proje destekleyicisi kurum tarafından önem arz etmektedir. Çünkü proje yürütülmesi sürecinde, vergisel ödevlerin eksik yerine getirildiği veya hiç yerine getirilmediği durumlarda, bunun tespitini yapan destekleyici kurum çeşitli yaptırımlara gitmektedir. Proje kapsamında çalışan ücretli kişinin vergisel ödevleri yerine getirilmediği tespiti yapılırsa, bu kapsamda yapılan desteğin yapılmayan kısmı iptal edildiği gibi, yapılan kısmın iadesi de talep edilebilmektedir.

Projeler, dernekleri için bir gelir kaynağı türü değildir. Projelerin bütçeleri denktir. Yani bir proje için ne kadar geliri olduğu ve buna denk ne kadar gideri olduğu bellidir.

Derneklerin gelirleri, üye aidatları, bağış ve yardımlardır. Aşağıdaki tabloda 2012 ila 2014 yılları derneklerin gelirleri gösterilmiştir. 2012'de 5.801.462.073,26 TL olan derneklerin gelirlerinin toplamı, 2016 yılında 14.294.661.807,95 TL'ye çıkarak %146 oranında artış göstermiştir.

Derneklerin Gelirleri	
2012	5.801.462.073,26
2013	7.767.187.937,38
2014	9.184.300.800,02
2015	10.100.533.424,24
2016	14.294.661.807,95

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/gelir-toplami.aspx> Erişim tarihi: 03 Mayıs 2017

Çalışmamızın devam eden bölümlerinde kısa bir şekilde proje kapsamında yapılan;

- Kamu kurumu ile imzalanan protokol üzerinde,
- Ücretli işçi çalıştırılması durumunda,
- Harcamaların belgelendirilmesi durumunda,

dikkat edilmesi gerekli vergisel yükümlülükler kısaca değinilecektir.

4.1.1- Kamu Kurumu ile İmzalanan Protokol Üzerine

Dernekler, yürüttükleri kamu destekli projelerini, imzalanan belli bir protokol çerçevesinde uygulamaktadırlar. İmzalanan bu protokolün ise damga vergisi yönünden durumu önem arz etmektedir. 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 1'inci maddesinde, "Bu Kanuna ekli (1) sayılı tabloda yazılı kağıtlar Damga vergisine tabidir" hükmü yer aldığı, 3'üncü maddede ise "Damga Vergisinin mükellefi kağıtları imza edenlerdir. Resmi dairelerle kişiler arasındaki işlemlere ait kağıtların Damga Vergisini kişiler öder." hükümlerine yer verilmiştir. Yani söz konusu yasal hükme istinaden kamu kurumlarının imzaladığı, damga vergisine tabi kağıtların vergisini, karşı taraf ödeyecektir. Ancak burada, resmi daireden kastın ne olduğuna da ayrıca bakmak gerekmektedir. Kanun'un 8'inci maddesinde resmi daireden kastın, genel ve özel bütçeli idarelerle, il özel idareleri, belediyeler ve köyler olduğu; bu dairelere bağlı olup ayrı tüzel kişiliği bulunan iktisadi işletmeler resmi daire sayılmayacağı belirtilmiştir. Kanun'un 9'uncu maddesinde ise bu Kanun'a ekli (2) sayılı tabloda yazılı kağıtların damga vergisinden müstesna olduğu belirtilmiştir.

Kanun'a ekli I sayılı ve II sayılı tablolar incelendiğinde; ilk tabloda akitlerle ilgili kağıtların, kararlar ve mazbataların, ticarî işlemlerde kullanılan kağıtların, makbuzlar ve diğer kağıtların yer aldığı; ikinci tabloda ise resmi işlerle ilgili kağıtların, öğrenciler ve askerlerle ilgili kağıtların, işçiler, çiftçiler ve göçmenlerle ilgili kağıtların, ticari ve medeni işlerle ilgili kağıtların, kurumlarla ilgili kağıtların yer aldığı görülmektedir.

I sayılı Tabloda akitlerle ilgili kağıtlar bölümünde, belli parayı ihtiva eden kağıtlardan mukavele-nameler, taahhütnameler ve temliknamelerin nispi oranda damga vergisine tabi olduğu ve bu oranın binde 9,48 olduğu; II sayılı Tabloda ise kurumlarla ilgili kağıtlardan, genel menfaatlere yararlı der-

neklerin her türlü işlemlerinde düzenlenen ve Damga Vergisi bu teşekküller tarafından ödenmesi gereken kağıtların damga vergisine tabi olmadığı, istisna olduğu hükme bağlanmıştır.

Yukarıda yer alan hükümlerde görüldüğü üzere, kamu kurumları ile dernekler arasında finansmanı üstlenen projenin yürütülmesine ilişkin protokol veya sözleşme, Damga Vergisi Kanununun 9'uncu maddesine istinaden damga vergisine tabi olmadığı hükmü çıkarılmaktadır.

4.1.2- Proje Kapsamında İşçi Çalıştırılması Durumu

Kamu finansman destekli projelerde ücretli eleman istihdam edildiği durumlarda, projede yer verilen ücret tutarı, elemanın brüt ücreti olmalıdır. Bu şekilde projede, brüt ücretine yer verilen elemanın, personel maliyetleri hesaplanırken, gelir vergisi, damga vergisi, SSK primleri, işsizlik fonu işçi-işveren payları, yemek ödemeleri gibi bütün maliyetler dikkate alınmalı ve bu yükümlülükler yerine getirilmelidir. Projede çalıştırılan işçinin, proje sonunda işten çıkartılırken ödenecek tazminat tutarının da bu maliyete dahil edilmesi gerekmektedir. Kesintilerin ilgili kurumlara yatırılması derneğin sorumluluğundadır. Bu sorumlulukların yerine getirilmemesi veya eksik yerine getirilmesi durumlarında, hem vergisel ve sigorta ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden dolayı cezai müeyyideler ile karşılaşılabilirdiği gibi hem de kamu finansman destekçisi kurumun, desteğinin kısmen veya tamamen geri çekilmesine iptal edilmesine neden olabilecektir.

4.1.3- Proje Kapsamında Yapılan Harcamaların Belgelendirilmesi

Gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunmayan dernekler, harcamalarını fatura, perakende satış fişi, serbest meslek makbuzu belgeleriyle yapmaktadırlar. Mal/hizmet alımında bulunduğu kişilerin söz konusu belgeleri düzenleme olanakları yoksa Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesi kapsamındaki ödemeleri için Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre Gider Pusulası, bu kapsamda olmayanlar için ise dernekler yönetmeliğinin 38'inci maddesine istinaden gider makbuzu düzenlemeleri gerekmektedir.

Aynı zamanda, Vergi Usul Kanunu'nun 228'inci maddesine istinaden, aşağıdaki giderler için herhangi bir ispat edici kâğıt aranmaz;

- Örf ve teamüle göre bir vesikaya istinat ettirilmesi mutlak olmayan müteferrik giderler,
- Vesikasının teminine imkân olmayan giderler,
- Vergi kanunlarına göre götürü olarak tespit edilen giderler.

Ancak, aynı kanun maddesi hükümlerine göre, 1 ve 2 numaralı fıkralarda yazılı giderlerin gerçek miktarları üzerinden kayıtlara geçirilmesi ve miktarlarının işin genişliğine ve mahiyetine uygun bulunması şarttır.

Proje aşamasında da söz konusu harcamalar öngörülürken, planlanırken, mal ve hizmet alımlarında KDV dahil olarak hesaplamaya dikkat edilmeli ve bu şekilde faturalandırılmalıdır. Kamu finansman destekçisi kurum ile imzalanan protokole göre de düzenlenecek faturalarda hangi proje kapsamında yapıldığına ilişkin ifadenin faturada yer almasına dikkat edilmelidir.

5- SONUÇ

Derneklerin toplum hayatına iyice adapte olduğu günümüzde, derneklerin kamu kurumları ile olan ilişkilerinin arttırılması ve karar alma mekanizmalarına aktif katılım sağlanması gibi amaçlarla, derneklerin yürütecekleri projeler finansal açıdan desteklenmektedir.

Çalışmamızda öncelikle derneklerin kurulma süreci kısa bir şekilde anlatıldıktan sonra, derneklerin gelir vergisi, gelir stopaj ve kurumlar vergisi yönünden vergilendirme esaslarına değinilmiştir. Çalışmamızın ana kısmını teşkil eden kamu destekli projeler kapsamında derneklerin kamu kurumlarından finansman desteği alması ve bu süreçte vergisel anlamda dikkat edilecek hususlara örnekler vererek açıklanmıştır.

Ülke içerisinde her vatandaş, hem ülke imkânlarından daha iyi yararlanmak hem de kamu kurumları ile bağının güçlenmesini sağlamak gibi amaçlarla derneklere üye olmakta ve dernek faaliyetlerine, projelerine katılmaktadırlar. Yani derneklerin gerçekleştirdikleri projeler, bu amaçların yerine getirilmesinde birer araç konumundadırlar.

Bu anlamda asıl amacın gerçekleşmesi amacıyla, projelerin yürütülmesi aşamasında her türlü adımın, gerekliliklerinin yerine getirilmesi önem arz etmektedir. Bu gerekliliklerin en önemlilerinden bir tanesi de proje yürütülmesi esnasında yerine getirilmesi gereken vergisel yükümlülüklerdir. Bu yükümlülükler, mal/hizmet alırken/satarken ne tür belge düzenlemesi gerektiği, belgeye özel bir ifade yazılması gerekip gerekmediği, belgede KDV hesaplanıp hesaplanmayacağından, bu proje kapsamında çalıştırılan ücretli şahsın gelir stopajının hesaplanmasına kadar a'dan z'ye bütün sürecin titizlikle yerine getirilmesini kapsamaktadır. Çalışmamızda bu hususlara kısaca değinilmiştir.

Çalışmamızda görüldüğü üzere, bir derneğin, doğrudan Gelir Vergisi veya Kurumlar Vergisi mükellefi olma imkânı yoktur. Ancak derneğe ait iktisadi işletme kurulması durumunda bu iktisadi işletmeler kurumlar vergisi mükellefi olurlar bu durum Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1'inci maddesi ile sabittir.

KAYNAKÇA

- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu
- 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
- 5253 sayılı Dernekler Kanunu
- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
- ALABAŞ, M. "Türkiye'de Derneklerin Ticari İşletme İşletmesi", Ankara Barosu Dergisi, 1996-3
- ALTUNOK, M. "Kamu Bütçesinde Sivil Toplum Örgütleri", Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi, Mayıs 2014.
- Dernekler Yönetmeliği
- Dernek, Vakıf, Birlik, Kurum, Kuruluş, Sandık Ve Benzeri Teşekküllere Genel Yönetim Kapsamındaki Kamu İdarelerinin Bütçelerinden Yardım Yapılması Hakkında Yönetmelik
- ŞAHİN, M., UYSAL, Ö. "Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Tarafından Finansmanı Üzerine Bir Tartışma", Maliye Dergisi, Sayı: 153, Temmuz-Aralık 2007.
- TC İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Dernek Sayıları, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx> Erişim tarihi:01 Mayıs 2017